

10. Наливайко Д. Козацька християнська республіка (Запорозька Січ у західевропейських літературних пам'ятках) / Д. Наливайко. – Київ, 1992. – 495 с.
11. Оляничин Д. Українсько-брандербурзькі політичні зносини в 1648–1657 рр. / Д. Оляничин // Записки наукового товариства ім. Т. Шевченка. – Львів, 1931. – Т. 151.

Отримано 15.09.2015

Summary

Zyakun Alla. Ukrainian Cossacks as a political balance in the diplomatic games in the middle of XVII century.

In this article the review of the diplomatic relations in the 1st half of XVII century was conducted and was made a conclusion that the Ukrainian Liberation war in 1648-1654 was a significant event in European history of XVII century, which had a major and lasting international response. It has contributed to changes in the balance of power in Eastern Europe, and thus significantly influenced in the European political situation.

Keywords: *Western European diplomacy, Cossacks, international prestige, diplomatic relations.*

УДК 25

Іван МОЗГОВИЙ

**“ВАРВАРСЬКИЙ” СВІТ ЄВРОПИ ПЕРЕД
“ВИКЛИКАМИ” НЕБА**

В статті йде мова про відображення ідеї міжкосмічних стосунків у міфології давніх європейських народів, що мешкали за межами Античного світу.

Keywords: *варвари, міфи, Космос, небо, польоти.*

Постановка проблеми. У той час, коли в сонячній Елладі і в мальовничій Італії відбувалися події глобального значення, ціла низка народів, які виходили на історичну арену, надто поступово розкривалася перед античними мислителями та істориками, нерідко постаючи в їхній уяві в досить трансформованому вигляді. Адже, коли ми ведемо мову про т.зв. “варварські народи” Європи, які мешкали на північ від елліно-римського світу в I тис. до н.е. – I тис. н.е., ми завжди стикаємося з фактом, що як їхня історія цієї доби в цілому, так і історія культури зокрема, досить мало нам відомі. Звичайно, щось засвідчують археологічні дані, а от специфіка міфологічного світогляду цих давніх народів, їх релігійні уявлення, усвідомлення свого походження й місця в світі, способи “єднання” людини з Космосом тощо, при переважній відсутності власних писемних джерел є недостатньо вивченими. Тому при реконструкції подібних поглядів, у тому числі щодо “космічної проблематики”, яка нас цікавить, доводиться вдаватися до

античних писемних джерел, до їх структурно-логічного аналізу та співставлення з іншими даними. Це дає змогу хоч у якійсь мірі відкрити завісу на далекому і незвіданому буттям додержавницьких і ранньочивільізаційних етносів Європи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Перші відомі згадки про можливий вплив прибульців на історію Землі належать американському досліднику Чарльзу Форту (1874–1932), який у 1919 надрукував “Книгу проклятих”, присвячену аналізу фактів, виключених із розгляду офіційною наукою (наприклад, походження такого палеоартефакту, як Зальцбургський паралелепіпед тощо). Він висунув припущення про інопланетне походження “паралелепіпеда”. Цікаво зазначити, що того ж погляду ще в ХІХ ст. дотримувався американський філантроп Морріс К. Джесуп (1830–1908).

Родоначальником гіпотези палеоконтакту в її сучасному формулюванні вважають російського вченого українського походження К. Ціолковського (1857–1935), який у 1928–1929 виступив з ідеєю можливого відвідування Землі інопланетними прибульцями в минулому.

У 1950 американським дослідником Іммануїлом Великовським (1895–1979) була надрукована книга “Світи, що борються”, в якій основну увагу приділено теорії катастроф (глобальне похолодання, опускання частин суші під воду, цунамі), причиною яких, на думку автора, є зміна орбіти обертання Землі під дією Марса і Венери. Погляди автора, засновані на текстах Старого завіту і деяких даних геології, астрономії, археології, історії та міфології з претензією на “міждисциплінарність”, неодноразово піддавалися критиці науковців, хоча багато його астрономічних ідей знайшли підтвердження.

У 1950-ті – 1960-ті популяризатором гіпотези палеоконтакту став радянський математик Матест Агрест (1915–2005), який у резонансних статтях “Сліди ведуть у космос” і “Космонавти давнини” інтерпретував деякі стародавні міфи як свідчення візиту на Землю представників позаземних цивілізацій. У наступні два десятиліття в СРСР було опубліковано понад двісті праць в різних науково-популярних журналах і газетах, темою котрих була проблематика палеоконтакту.

Фактично пік всесвітнього захоплення ідеєю палеоконтакту, досягнутий під впливом книги швейцарського письменника-уфолога Еріха фон Денікена (нар. 1935) “Колісниця богів” (1968), а також знятої за її мотивами західнонімецької документальної кінодилогії “Спогади про майбутнє” (1970) і “Послання богів” (у радянському прокаті

– “Таємниці богів”, 1976), припадає на 1970-ті. У своїй книзі, що стала міжнародним бестселером, Е. фон Денікен, ґрунтуючись на власному тлумаченні стародавніх пам’ятників фольклору, міфів, священних текстів, архітектурних споруд та археологічних знахідок (зокрема, т.зв. “недоречних артефактів”) як свідчень візиту представників позаземних цивілізацій на Землю, намагається звести гіпотезу палеоконтакту в ранг наукової теорії.

Зрештою, в 1973 в Чикаго американським ентузіастом Джене Філіпсом було засноване “Товариство з вивчення астронавтики давнину” (Ancient Astronautics Society, AAS) з метою дослідження впливу прибульців на розвиток людства і пошуку високорозвинених у технічному сенсі цивілізацій, що існували в доісторичну епоху. Під керівництвом AAS проводилися конференції, видавався журнал “Стародавній горизонт” (німецькою й англійською мовами), були випущені книги “Книга про стародавніх астронавтів” і “Нові докази існування стародавньої астронавтики”.

Американський письменник Захарія Січин (1920–2010) у своїх книгах “Колиски цивілізації” і “Дванадцять планет” стверджує, що деякі мегалітичні споруди (Баальбек у Лівані або споруди на Храмовій горі в Єрусалимі), складені з великих кам’яних блоків масою до 1000 т, могли бути зведені прибульцями-аннунаками як стартові майданчики (“космопорти”) для своїх космічних кораблів.

Згодом набула значного поширення існуюча з ХІХ ст. гіпотеза панспермії, хоча деякі вчені вважають, що вона не дає однозначної відповіді на питання можливості виникнення найпростіших організмів і їх перенесення між планетами космічними тілами, наприклад, за допомогою метеоритів на кшталт метеориту Єфремівка (1962) чи Мурчісонського метеориту (1969).

Як зазначають дослідники, “багато вчених і досі переконані, що наш випадок у Всесвіті не унікальний і що розумне життя повинно бути закономірною і типовою фазою його еволюції. Ученими в даному випадку рухає не просто ентузіазм сучасної масової культури, а фундаментальний науковий принцип, що отримав назву “принцип Коперника” [16].

На жаль, усі ці дослідження майже не стосувалися аналізу “космічних” міфів у творчості європейських народів, які знаходилися на ранньому етапі цивілізаційного розвитку.

Мета статті полягає в аналізі міфологічних оповідей та переказів давніх європейських народів, що мешкали за межами Античного сві-

ту, у яких можна простежити ідеї міжкосмічних стосунків. Через різного роду складнощі дана публікація є скоріше науковою розвідкою і не претендує на достатню повноту висвітлення.

Виклад основного матеріалу. Стародавня історія європейських народів (окрім греків і римлян) дійсно вивчена недостатньо, що пов'язано з відсутністю, як уже зазначалося, в більшості цих народів писемності до римського завоювання, з динамічно мінливою етнічною ситуацією, подальшою асиміляцією окремих етносів. Існують проблеми ідентифікації й вивчення археологічних пам'яток. Тому спроба аналізу відображення в міфах і переказах цих народів космічної тематики наштовхується на складнощі, завдяки чому вона постає як така, що обіцяє гіпотетичні результати.

Серед численних варварських народів Європи виділимо 8 їх груп: іберійці, кельти, іллірійці, фракійці, скіфи, сармати, германці, слов'яни. Історичні народи почали заселяти землі на північ від Середземномор'я з кінця бронзового віку (XI ст. до н.е.), прискорившись у добу залізного віку (800–1 до н.е.), що став останнім етапом дописемної історії цих народів. Якщо спробувати визначити область заселення європейських теренів цими племенами в період їх розквіту (передусім у I тис. до н.е), то етнографія і географія виявляться такими: іберійці (Іспанія і Португалія), кельти (Ірландія, Британія, Північна Іспанія, Франція, Бельгія, Нідерланди, Люксембург, Швейцарія, частина Австрії, Словенії, Угорщини й Північна Італія), іллірійці (Албанія та країни на території колишньої Югославії), фракійці (Болгарія, Румунія, Молдавія, Україна), скіфи й сармати (Україна, частково Польща), германці (Німеччина, скандинавські країни), слов'яни (Польща, Чехія, Словачія, Україна). А ще були лігурійські, сіндо-меотські, летто-литовські та ін. “варварські” племена. Ситуація постійно змінювалася, ці народи досягали “злету” в різні часи, мали місце впливи, контакти, переселення тощо.

Варварами (βάρβαροι, іноземці, “ті, що бурмочуть”) здавна називали людей, представників певного народу або племені, що дійсно або уявно перебували на доцивілізаційному або нижчому цивілізаційному рівні розвитку. Слово “варвар” має грецьке походження, однак поняття “варвар” і “варварство” має аналоги у інших не-елліністичних світоглядних системах світу. Так, ім'ям “варвари” греки називали всіх, хто не належав до їх народності, надаючи терміну відтінку зневаги. Римляни в тому ж сенсі вживали словосполучення “barbari”, застосовуване до всіх “негреків” і “неримлян”, які, на відміну від них, носили ... бороди!

Про більшість варварів відомо переважно з міфів, фольклору, античних джерел, археологічних пам'яток, наскальних зображень тощо. Слід зазначити, що деякі з цих культур (кельтська та ін.) свого часу були впливовими, проте цивілізовані народи дуже повільно проникали у “варварські” землі, щоб своєчасно вивчити їх. Певну інформацію про варварські народи Європи маємо з повідомлень грецьких (Гомер, Ксенофан, Гекатей Мілетський, Геродот, Ксенофонт, Іосиф Флавій, Аппіан, Захарія Мітіленський та ін.) і римських (Юлій Цезар, Овідій, Тацит, Птолемей, Амміан Марцеллін та ін.) авторів.

Першими з цими народами зіткнулися давні крітяни, які вже в XV ст. до н.е. проникли в Понт і плавали вздовж узбережжя, населеного фракійцями [4]. В XV–XIV ст. в північній Адріатиці з'явилися ахейці, які купляли там бурштин, що доставлявся з “варварських” берегів Балтики. Знайомству предків еллінів із північними народами сприяли плавання в Колхиду й Скіфію аргонавтів з Ясоном (XIII ст.) мимо земель фракійців та іллірійців (за Піндаром) [2] і повернення Одиссея з-під *Трої* додому мимо Криму (1184–1174).

Перед 1100 до н.е. на історичну арену вийшли фінікійці, які розпочали колонізацію Іберії (тепер – Іспанія). Реально саме вони відкрили Піренейський півострів (XI ст.) – хоча й після крітян, заснували *Гадір* (тепер Кадіс) (1100 до н.е.). Згодом фінікійці почали торгувати з містом *Тартессом* і очолюваним ним однойменним царством на півдні півострова (бл. 1100 – бл. 539 до н.е.), котре, як і Крит, мало писемність [12], і котре заснували або етруски, або ті ж фінікійці разом із місцевими племенами (реально Гадес претендує на звання найстарішого міста Європи). Вони відвідували Біскайську затоку, Кассітерідські (Олов'яні) острови – мабуть Британію, яку першими обігнули теж фінікійці (VIII ст.). Раніше до Кассітерідських копалень плавали тартессійці, пізніше – карфагеняни й кельти.

У VIII–VII ст. до н.е. відвідування Піренейського півострова активізували карфагеняни (Карфаген був заснований фінікійцями в 814 до н.е.), які вступили в тісні контакти з Тартесським царством. Бл. 630 Тартесса, за Геродотом (Her. Hist. 4, 152), досяг самосець Колей [6, с. 284–285].

Активність фінікійців проявлялася переважно на півдні і на східному узбережжі півострова до річки Ібер (тепер Ебро), перед якою знаходилася грецька колонія. Згодом, з VI ст. до н.е., у цих прибережних регіонах в Іспанії з'явилися греки, які заснували колонію *Емпорій* (580 до н.е.) у Північній Іспанії й *Сагунт* південніше Ебро; надалі в області колонізації греки йшли шляхом, вторганим фінікійцями.

Греки заснували велику кількість торгових баз з метою вивезення мінеральних та інших ресурсів дороманської Іспанії на ринки античного Середземномор'я. Згадані невеликі бази рідко являли собою щось більше, ніж побудований біля причалу товарний склад, проте вони робили можливим не тільки вивезення сировини, а й поширення ремісничих виробів зі східного Середземномор'я серед місцевих жителів, що посилювало вплив античної цивілізації на культури корінного іберійського населення півострова і сприяло запозиченню ними певних культурних рис.

На південь і захід Галлії частково проникали фінікійські купці, хоча першими в Південній Галлії саме греки в 600 до н.е. заснували колонію *Массілія* (тепер Марсель) та ін. Ця тенденція характерна й для Північно-Східного Середземномор'я. У Фракії першою грецькою колонією стала *Абдера* (656), у Скіфії (на о. Березань) – *Борисфен* (бл. 645), в Іллірії – *Вісе* (IV ст. до н.е.). Водночас відомо, що греки проникали в глибину Скіфії, а поет Арістей у VII ст. ніби то досяг Поволжя й Приуралля. Історик Геродот у 455–447 відвідав *Тірас*, *Ольвію* і, можливо, *Херсонес*, *Пантікапей* і *Танаїс*.

В добу Великої грецької колонізації (VIII–VI ст. до н.е.) елліни, як і їх попередники, зводили факторії переважно на березі моря і майже не досліджували землі в глибині континенту, хоча їхні торгові операції (переважно за участі посередників) здійснювалися і з племенами, котрі мешкали далеко від моря, чим вони сприяли культурним обмінам з іберами, кельтами, іллірійцями, фракійцями, скіфами. Близько 600 до н.е. чисельність грецьких колоній у Середземномор'ї досягла вже 250.

Греки встановили контакти з місцевими союзами племен у Галлії, з першими державними утвореннями в Іллірії (з IV ст. до н.е.), з Одріським царством (V–I ст. до н.е.) у Фракії, зі Скіфським царством (з VI ст. до н.е.) на території нинішньої України. Водночас поширенню знань про Скіфію сприяли походи сюди 700-тис. війська (514/512 до н.е.) перського царя Дарія I (522–486), навала на землі гетів та іллірійців у Подунав'ї (336) військ Александра Македонського, невдалий рейд македонського намісника Зопіріона (331 до н.е.) проти міста Ольвії й самих скіфів, походи проти варварів римських легатів (I–III ст. н.е.). Особливо вагомим у науковому відношенні був описаний Геродотом похід царя Дарія через землі фракійців у Скіфію аж до Танаїсу, де він зіткнувся зі скіфами й сарматами, відвідавши при цьому таємниче місто *Гелон*. У V ст. про фракійців писав Фулідід.

Між 350–320 під час плавання до Британії массілієць Піфей пройшов між Британією й Ірландією, поминув Гебрідські й Оркнейські острови і, досягнувши таємничої країни Туле (Ісландія чи Норвегія?), повернувся назад вздовж узбережжя східної Британії.

Науковці мають обмаль інформації про контакти греків з германцями й дещо більше – зі слов'янами. Обидва ці етноси втягувалися в орбіту впливу Античного світу через Бурштиновий шлях, який тягнувся з Південної Прибалтики до Північної Адріатики, а також завдяки плаванням грецьких і римських (з I ст. н.е.) купців уздовж південного узбережжя Балтійського моря, про що зустрічаємо поодинокі свідчення в античних авторів.

У 218 до н.е. відбувся похід з Іспанії в Італію карфагенського полководця Ганнібала, який першим із пунійців зіткнувся з галлами. Після нетривалої колонізації карфагенянами Західної Іспанії (II пол. III ст. до н.е.) надалі вже їх переможці-римляни почали завоювання територій, на яких мешкали варварські народи: іллірійці (229–9 до н.е.), іберійці (218–17 до н.е.), кельти (223 до н.е. – 84 н.е.), фракійці (189 до н.е. – 107 н.е.), германці (55 до н.е. – 96 н.е.), скіфи (45–66 н.е.). Сарматів і слов'ян римляни так і не змогли підкорити, хоча ще в II–III ст. вони здійснювалися поодинокі спроби в цьому напрямку. В II ст. до н.е. – I ст. н.е. були підкорені фракійці.

З II ст. до н.е. римляни вступили у воєнне протистояння з кельтами, а потім германцями, переживши потужну навалу на римську територію диких племен кимврів і тевтонів. Потім римська влада перейшла у наступ. У 58–51 Гай Юлій Цезар завоював майже всю Галлію, а в 55 і 54 навіть здійснив висадки в Британії; водночас у 55 й 53 він учинив вторгнення в Германію [9, с. 40].

Після Різдва Христового потужність завойовницької політики римлян у Європі зменшилася. Так, зокрема, Октавіан Август підкорив іллірійців, а його полководці здійснювали походи в Германію в I ст. до н.е. – I ст. н.е., відкрили Дакію (тепер Румунія), яку завоював Траян (107 н.е.). У II ст. н.е. Септімій Север дійшов до крайньої північної точки Британії, а Марк Аврелій невдовзі провів ряд походів у землі сучасних Чехії та Словачії і ледве не завоював цю територію. В IV ст. імператори Константин I і Валент вели війни з готами за Дунаєм, а в 448–449 візантійський дипломат Пріск відвідав у Паннонії палац правителя гуннів Аттіли (434–453) і описав побут та звичаї як гуннів, так і підвладних їм народів (зокрема, слов'ян).

Більш чи менш активні контакти пізньоантичного світу з варварськими народами тривали до доби Великого переселення народів (IV–VI ст.), аж доки не наступив певний “провал” в історичному бутті цих народів.

Чотири етноси (іберійці, кельти, іллірійці, фракійці) були романізовані й асимільовані (як підкорені римлянами), скіфи й сармати влилися до складу інших етносів, а два останні етноси (германці й слов'яни) представлені на історичній мапі й сьогодні; при цьому германці вдавалися до кривавих контактів із Римом і сприяли падінню Західної імперії, тоді як слов'яни мали епізодичні контакти з Римом, але суттєво вплинули на Візантію.

Крім вищезазначеного слід наголосити й на тому, що кожному з варварських народів була притаманна своя, специфічна історична доля, кожен з них реалізував свій шлях розвитку, хоча простежувалися й спільні риси в їх підході до низки світоглядних питань, зокрема тих, які б ми назвали “астральними” чи “космогонічними”. У духовному житті давніх народів велику роль грали міфи. А в добу міфологічного й релігійного світогляду для кожного серйозного соціального заходу потрібна була “божественна” санкція. Виходячи з цього, всі народи апелювали до неба. Чи не тому, що звідти отримувалася надзвичайна інформація або звідти очікувалися (чи навіть з'являлися?) “посланці”? Прямих свідчень про контакти варварських народів з інопланетянами ми, можна сказати, не маємо, але є певна кількість опосередкованих даних. Простежимо це по кожному з зазначених етносів.

Якщо візьмемо перший із згаданих народів, а саме стародавніх **іберійців** (іспанців), то вони мали свою писемність і контактували з кельтами, від яких багато чого запозичили в культурі. Донесли до нас інформацію про них і античні автори (Плутарх, Аппіан, Помпоній Мела та ін.). Збереглися також давні малюнки на стінах печер, на кераміці, де зображені люди в якомусь дивному вбранні і ніби то з головами тварин (чи то це жерці, чи то візитери з Космосу?).

Свого часу (VII ст. до н.е. – VI ст. н.е.) на досить широкій території розселився індоевропейський народ **кельтів** чи галлів (серед яких нараховують до 400 племен), який зберіг внутрішню єдність духовного життя, хоча його міфологія в різних регіонах і мала свої особливості. У ній поверхово подана проблема космогонії, проте акцентується увага на впливові Космосу на людину. Для вивчення давніх уявлень кельтів велике значення мають різні дані з Ірландії, в якій, незважаючи на її хрещення VI ст., ще довго мали поширення міфологічні оповіді. Велику роль у науковому дослідженні кельтської міфології грають

археологічні пам'ятки, надгробні епітафії, давні монети, старовинні культові статуетки, скульптурні зображення (“статуї”) і рельєфи, культові споруди, мегаліти тощо, де зафіксовані боги й герої Космосу.

Багато даних про спосіб життя й вірування кельтів-галлів наводять Цезар і Тацит [9; 10; 15, с. 436–494]. Серед богів, найбільш відомих у континентальній Галлії, зустрічаємо аналоги богів грецьких (Арес, Діоніс, Артеміда, Гермес, Аполлон – галльський Беленос, Меркурій – з останнім уособлювався кабан). Лукан називає ще трьох специфічно кельтських божеств – Єзуса (символом якого було всесвітнє дерево), Тараніса, Тевтата. Кельти Ірландії вшановували свої божества: Епону; Манапуса, Греїне (Граннос, Сонце) і, здається, Дану.

Існували в Галлії (Франції) священні гаї, де здійснювали таємничі обряди жерці-друїди, які чули голос неба. На полях Галлії були встановлені величезні мегаліти – чи не для орієнтації літальних апаратів? Таку ж функцію міг виконувати і Стоунхедж у Великій Британії. Велике значення для науковців мають ірландські саги, які почали складатися з VIII–IX ст., а систематизовано їх збирали й записували з XII ст. Загадковими в них постають середньовічні кельтські уявлення, відображені потім у романах про короля Артура, Авалон, Грааль, Трістана й Ізольду [7], далекі й мало вивчені плавання ірландців, де реальне переплітається з фантастичним, де ми відчуваємо вплив на людину магічного, космічного, божественного...

Описуючи наскальні зображення в Північній Італії, де згодом мешкали кельти, Е. фон Денікен зазначає: “В долині Валь-Камоніка (м. Брешіа, Італія) є фігури в незграбних костюмах, і як на зло, у них на голові роги. Ми не заходимо так далеко, щоб стверджувати, що італійські мешканці печер активно мандрували між Північною Америкою і Швецією, Сахарою й Іспанією (С'юдад-Реаль), щоб обмінюватись своїми художніми враженнями і досягненнями. Тому й виникає неприємне питання: чому первісні люди, незалежно один від одного, створили образи в незграбних костюмах з антенами на головах?...” [8, с. 53].

Тепер перейдемо до **іллірійців**, про яких Тит Лівій і Аппіан з Александрії оповідають як про войовничих “святотатців”, котрі грабували грецькі храми (тобто храми чужих богів!). За свідченням Аппіана, ця країна отримала назву від Іллірія, сина Поліфема, сина бога Посейдона (App. Bell. III.) [3, с. 238], тобто її народ мав небесне походження. Іллірійці, перебуваючи на стадії родового ладу, що розпадався, володіли також умінням (невідомим іншим народам!) будувати дуже гарні лібурнійські судна, спроможні вільно плавати по штурмо-

вому морю. Незважаючи на перемогу над ними римлян (33 до н.е.), вони ще тривалий час (до 9 до н.е.) піднімали повстання, намагаючись повернути собі незалежність.

Переважаю за даними античних авторів відомі нам бл. 200 етнонімів **фракійців**, які теж не мали своєї писемності. Серед цих племен були поширені оповіді про польоти на стрілі якогось чаклуна Абаріса, про небесного бога Замолксіса, якому фракійці приносили в жертву людину, котра сприймалася як посланець від землян до небесних далей. У тій країні (тобто, Фракії – *I. M.*), за словами Геродота, були встановлені стовпи з написами та рельєфними зображеннями (Her. Hist. 2, 102–103) [6, с. 134–135].

Дещо ширше відома міфологія іраномовних **скіфів** (VII ст. до н.е. – II/IV ст. н.е.). Про вірування скіфів, окрім Геродота, згадували Страбон, Пліній Старший, Валерія Флакк (I ст.) у своїй “Аргонавтиці”, Еліан, Діодор Сицилійський; певне значення для вивчення скіфського світогляду мають іконографічні сюжети та зооморфні образи, що дійшли до нас.

Незважаючи на це, маємо обмаль даних про скіфський пантеон (Her. Hist. 4, 59) [6, с. 253]. Геродот виділяє в ньому 7 богів із грецькими “аналогами”: Табіті (Гестія) як вияв вогню в усіх його варіаціях, Папай (Зевс), Апі (Гея), Гойтосір (Аполлон), Аргімаса (Афіна Уранія), 2 безіменні божества, тотожні грецьким Аресу і Гераклу. Останній, як син царя богів, був дуже популярний у скіфів. Місцеві жителі навіть показували його слід (відбиток ступні) на скелі поблизу Тіраса, довжиною в 2 лікті (Her. Hist. 4, 82) [6, с. 263]! Ясно, що цей слід не міг належати землянину! Царські скіфи також поклонялися Фагімасадду (Посейдон?), хоча жертвоприношення адресувалися переважно богу війни Аресу (Her. Hist. 4, 62) [6, с. 254–255].

Цей кочовий народ мав 3-членну по вертикалі структуру світу, що поєднувала його з небом. Саме з неба падають золоті речі (плуг з ярмом, сокира, чаша), завдяки чому скіфи розгорнули господарську діяльність (навчили їх інопланетяни?). Геродот пише і про три версії походження скіфського народу (Her. Hist. 4, 5–11) [6, с. 236–239], родовід якого виводився від богів. Тож і зображення багатьох істот неземного походження зафіксувалися в “звіриному” стилі скіфського мистецтва.

Іраномовними були й войовничі **сармати** (VI/III ст. до н.е. – V ст. н.е.), які, на думку Геродота (Her. Hist. 4, 110–116) [6, с. 270–272], походили від шлюбів скіфів (можливо, царських) із амазонками. У сар-

матів помітні синкретичні вірування, вони поклонялися мечу як Марсу. Одне з сарматських племен – алани – вважало щасливим того, хто помирає в бою (Amm. Marc. 31, 2.21–25) [1, с. 494].

Чи не найбільше авторів писали про давніх **германців**: Йордан, Прокопій, Григорій Турський (VI ст.), Фредегар (VII ст.), Павло Диякон (VIII ст.), Відукінд (X ст.), хроніст Адам Бременський (X ст.), Біда Високоповажний, Адам Бременський (XI ст.), Саксон Граматик (“Діяння данів”), Сноррі Стурлусон (XIII ст.) у “Молодшій Едді” автори “Беовульфа” (VII–VIII ст.), “Мерзебурзьких заклинань” (X ст.), поетичної “Старшої Едди” (XII ст.), “Пісні про Нібелунгів” та ін. [13; 14].

Завдяки цим творам та сагам (записані в XIII–XIV ст.) міфологія германців (II ст. до н.е.–VI ст. н.е.) збереглася більш повно. Серед їх богів: породжений землею Туїстон (Кастор), від якого народився перший чоловік Манн, батько 3 синів [10, с. 338]. Вшановувалися інші боги: Меркурій-Одін, Марс-Тіу, Геркулес-Тор (бог грому, Тараніс у галлів), Ісіда-Фрейя (жінка Фрейра), Нертус та ін. Пізніше Одін став небесним богом і главою пантеону. Серед основних символів германців бачимо священне світове дерево (ясен) *Іггдрасіль*, небо *Асгард* (світ богів), землю *Мідгард* (світ людей), рай *Вальгаллу* і світ велетнів *Утгард*. Землю і небо як основні складові світу, що поставав у горизонтально-вертикальних вимірах із тіла великана Іміра, поєднував райдуговий міст *Біврьост*. Велику роль у світогляді германців грали уявлення про Сонце (Соль) і Місяць (Мані). Жертвоприношення часом нагадували криваві ритуали ацтеків, які передбачали вбивство людей. Сумного фіналу міфології надавала есхатологія з її вірою в неминучий жахливий кінець світу за діями космічних сил. Поширені були в германців оповіді про небесних птахів (літали як птахи й небесні діви-валькірії). Мабуть саме тому в Швеції й Норвегії зустрічаються наскальні зображення, де вирізняються образи кораблів, павуків, солярні символи тощо.

Не збереглися (оскільки, можливо існували!) власні тексти ранніх **слов'ян**, про яких писали візантійські автори (Прокопій, Агафій); повідомляють про них середньовічні літописи (в т.ч. з XII ст. – вітчизняні), різні “аннали”, “слова”, арабські твори, фольклорні й етнографічні зібрання, мовні дані. Міфологічні витоки має й українська народна казка.

З них відомо, що в міфології наших предків (I–VI/VIII ст. н.е.), окрім якогось верховного небесного бога [5], в подальшому вшановувалися 7 головних богів (Перун-Зевс, Мокош, Велес, Даждьбог, Стрибог, Семаргл, Хорс) [11, с. 47]. Перші три поєднувалися оповіддю про

викрадення Велесом Мокоші, жінки Перуна. Чи не було це якимось аналогом інопланетного візиту? Помітне місце в слов'янському пантеоні посідають солярні боги – Сварог, Сварожич, Даждьбог, Хорс та ін. Сонце сприймалося як колесо часу, тому його образ відображався в різних переказах (про шлюб Сонця й Місяця), уявленнях про свастику тощо. Божества Яровіт-Марс, Ярило-Юрій, Лель і Полель (Кастор і Поллукс), Род, Чур та інші мали пряме відношення до неба, яке періодично “відмикалося”, мабуть, з метою досягнення душами раю-вирію. Солярний і небесний цикли поєднувалися з астральним циклом (уявлення про ранню, полуденну, вечірню, полуночну зорі).

У слов'янських казках і билинах давньоукраїнського походження поширені оповіді про Змія-Горинич – 3-х, 9-ти, 10-ти чи 12-ти голову потвору, в якій кількість голів асоціювалася з магічними числами. Один герой перемагає літаючого змія, інший сам літає на великому птахові, третій перетворюється на птаха. Зустрічаємо й оповіді про небесні мандрівки на літаючому кораблі, який виготовлявся з велетня-дуба, чиє листя росло навхрест. Можливо, не випадково і світобудова уявлялася слов'янам (як і германцям) у вигляді світового дерева, крона якого сягала неба. А чи не фігурки небесних “космонавтів” у скафандрах виявили в 1909 на Канівщині (Мартинівський скарб) археологи?

У таємничих міфах, легендах, переказах і казках давніх українців відображені одвічні прагнення людей глибше пізнати навколишнє, проникнути у глибини Землі та у неосяжний загадковий світ Космосу, у морські глибини, підводне життя річок, розкрити таємниці інформативного спілкування тварин і птахів, пізнати надприродні сили Всесвіту. Специфікою цих усно передаваних оповідей є сильний моральний першопочаток, повчальний зміст, що спонукає слухача самостійно зробити для себе відповідні висновки щодо етики поведінки чи морально-етичних правил життя [17, с. 238]. Все це викликає нові питання про походження таких норм.

У дуже багатьох європейських легендах є згадка про якусь “старшу расу” чи загадковий етнос, що нібито колись населяв Землю. Більшість західноєвропейських народів називали їх ельфами, скандінави – аль-вами, кельти – племенами богині Дану і сидами, бретонці – корригаями, слов'яни – дивовими людьми, індійці – гандхарвами і апсарами тощо. У друїдів (за даними античних авторів) існували уявлення про переселення душ і про їх життя на небі після смерті тіла (може це їх повідомили інопланетяни, які в давнину могли відвідувати Землю?).

Висновки. Таким чином, “неісторичні” й “біля історичні” народи Європи в своїх міфах, казках і легендах цілком реально відчували свою єдність із Космосом, усвідомлювали своє походження й прибуття на Землю з його глибин і навіть зафіксували передання (відомі нам фрагментарно) про палеоконтакт із представниками інших світів, які також і їм (а не тільки розвинутим народам) приділяли увагу й відвідували ареали їх проживання. Космос кликав своїм генетичним зв'язком із земним: звідти увійшла душа людини в її тіло, туди, ця душа полине, коли після смерті тіла вона покине наш недосконалий світ, аби продовжити буття в іншій реальності...

Література

1. Аммиан Марцеллін. Римская история. – СПб. : АЛТЕЙЯ, 1994. – 259 с.
2. Аполлоний Родосский. Аргонавтика [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://apsnyteka.org/1195-apollo_ny_rodosky_argonavtika.html
3. Аппиан Александрийский. Римская история. – М. ООО “Изд-во АСТ”, “Ладомир”, 2002. – 878 с.
4. Бейкер Д. История географических открытий и исследований / пер. с англ. – М. : Изд-во иностр. л-ры, 1950. – 648 с.
5. Виклад давньослов'янських легенд, або міфологія, укладена А. Ф. Головацьким. – К. : Довіра, 1991. – 93 с.
6. Геродот. История. – М. : АСТ : АСТ МОСКВА, 2006. – 696 с.
7. 200 мифов народов мира / укл. Пернатъев Ю. С. – Харьков; Белгород : Клуб семейного досуга, 2014. – 416 с.
8. Дэникен Э. фон. Послания и знаки из космоса. – Харьков-Белгород : Клуб семейного досуга, 2009. – 413 с.
9. Записки Юлия Цезаря. Гай Саллюстий Крисп. Сочинения. – М. : ООО “Изд-во АСТ”, “Ладомир”, 2001. – 752 с.
10. Корнелий Тацит. Сочинения : в 2 т. – СПб. : Наука, 1993. – Т. 1–2. – 736 с.
11. Літопис руський / пер. з давньорус. Л. Є. Махновця; відп. ред. О. В. Мишанич. – К. : Дніпро, 1989. – XVI+591 с.
12. Магидович И. П., Магидович В. И. Очерки по истории географических открытий : в 5 т. – Т. 1 / И. П. Магидович, В. И. Магидович. – 3 изд. – М. : Просвещение, 1982. – 288 с.
13. Мифы народов мира. Энциклопедия : в 2 т. – Т. 1. А–К / гл. ред. С. А. Токарев. – М. : Сов. Энциклопедия, 1980. – 672 с.
14. Мифы народов мира. Энциклопедия : в 2 т. – Т. 2. К–Я / гл. ред. С. А. Токарев. – М. : Сов. Энциклопедия, 1982. – 720 с.
15. Плутарх. Избранные жизнеописания : в 2 т. – М. : Правда, 1990. – Т. 2. – 608 с.
16. Філософські роздуми щодо проблеми дослідження НЛО та існування розумних світів // <http://osvita.ua/vnz/reports/philosophy/13312/>
17. Черевченко В. В. Міфологічні витоки української народної чарівної казки // Актуальні проблеми філології та перекладознавства. – 2009. – Вип. 4. – С. 237–241.

Отримано 15.09.2015

Summary

Mozgovyi Ivan. “Barbarian” World of Europe Before “Challenges” of Heaven.

The article refers to the reflection of ideas interstellar relations in the mythology of ancient European people who lived outside of the Ancient world.

Keywords: *Barbarians, myths, space, sky, flying.*

УДК 34(091)

Анатолій ТКАЧЕНКО

ЛИТОВСЬКІ СТАТУТИ У КОНТЕКСТІ СВІТОГЛЯДНО-ПРАВОВОГО АНАЛІЗУ

У статті досліджуються світоглядно-правові аспекти Першого (Старого) Литовського Статуту – одного із важливих джерел Середньовічного права, яке було діючим у Великому князівстві Литовському та було чинним на території українських земель.

Ключові слова: *Литовський статут, джерела права, кодифікація, світоглядно-правові засади.*

Постановка проблеми. Досвід правового розвитку Великого князівства Литовського (далі – ВКЛ) дає можливість історико-правовій науці визначати характерні риси та особливості вітчизняного правотворення та його внесок у правовий розвиток ВКЛ, яке ще називають “Литовсько-Руською державою” [2, с. 145].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Систематичне вивчення історії Литовських Статутів розпочалося у першій половині ХІХ ст. Польські дослідники вважали його місцевим правом польської держави, російські називали його “західно-руським” правом”, включаючи його до історії російського права. Згодом українські, білоруські і литовські історики і правники прийшли до висновку, що воно входить в обсяг історії права всіх трьох народів [9]. Загалом же досліджувана правова пам’ятка продовжує залишатися актуальною, особливо у контексті вивчення її світоглядно-правових засад [20].

Метою статті є аналіз світоглядно-правових засад Першого (Старого) Литовського Статуту, який був діючим у ВКЛ, чинність якого поширювалася і на територію українських земель.

Виклад основного матеріалу. Упродовж шістдесяти років ХVІ ст. литовський уряд тричі здійснював кодифікацію права, результатом якої стали три Литовські статuti: 1529 р. (“Старий”), 1566 р. (“Волинський”) і 1588 р. (“Новий”). Литовські Статuti з’явилися в умовах втрати можливості на території українських земель відновлення власної державності, придушення на території України повстання проти Литви як останньої спроби українських князів протиставитися Польщі